

A kamarai adminisztráció és a budai polgárok 1694. évi viszálya.

Buda fővárosára 1694 elején mozgalmas napok köszöntöttek. Az évenként megismétlődő polgármesterválasztás ezúttal súlyos zavarokat idézett elő és hónapokra feldúlta a város békéjét. A budai kamarai adminisztráció és a tanács vele tartó tagjai szembekerültek a polgárok túlnyomó többségével, küzdelmükkel párhuzamosan pedig az adminisztráció és a császári katonaság is harcba keveredett egymással. Éppen ezért az akkor lezajlott események nemcsak a város történetére nézve szolgáltatnak újabb adatokat. Ismertetésük során némi bepillantást nyerünk azoknak a hatóságoknak az életébe, melyek a töröktől visszaszerzett területek felett a közvetlen hatalmat gyakorolták. Adalékokat szolgáltatnak az akkor lezajlott események arra nézve is, hogy hivatásuk magaslatán állottak-e azok a tényezők, melyek egy az egész országban meghonosítandó új rend elő-örsei voltak.

Az ország ősi fővárosának fellendítése valóban szívügye volt a bécsi kamarának. Sok szép terv merült fel Buda jövőjére nézve a kérdéssel foglalkozó hatósági személyek fejében. Komolyan foglalkoztak azzal, miképpen állíthatnák vissza a város régi fényét, egykori gazdagságát, hogy ismét alkalmassá váljék az udvartartás befogadására. Nem egészen egy évvel a visszafoglalás után a nagybefolyású Kollonics bíbornok, Buda pártfogója is szemlét tartott a város falai között, hogy személyesen ellenőrizze a telepítés, az építkezés és egyéb munkák előrehaladását.¹⁾

Sajnos a fejlődés üteme nem felelt meg teljesen a várakozásoknak. A bécsi kamarát egyre gyakrabban foglalkoztatta az a kérdés, mi az oka a sok zökkenőnek és hogyan lehetne elhárítani a fejlődés akadályait. Éppen ezért nagy gondot fordított az adminisztráció és a városhatóság működésére egyaránt. Az adminisztrációtól számonkérte a mulasztásokat, helytelen intézkedéseket, a városi tanácsnak pedig ismételten biztosított újabb jogokat és apránként a városi jövedelmeket is emelte.²⁾ Elismerésre méltó buzgalommal igyekezett kiküszöbölni a városban székelő hatóságok között felmerült nézeteltéréseket, melyek a nyugodt fejlődésnek nagy kárára voltak. Azok a törekvései azonban, hogy a kamarai adminisztráció, a császári katonaság képviselői és a városi tanács, illetőleg polgárság között megszüntesse a torzalkodásokat, nem vezettek a kívánt eredményre. A kameralisták, a tisztek és a polgárok között sohasem sikerült maradandó békét létrehozni, oly nagy ellentét állott fenn érdekeik között.³⁾

A katonaság féltékenyen ügyelt hatalmára és tekintélyére.⁴⁾ Buda visszafoglalása után elsőnek természetesen a katonai hatóság foglalt helyet a városban és hozzálátott a berendezkedéshez, melyben a maga szempontjai vezették. Buda erődeinek ebben a korban nagy volt a jelentősége. Éppen ezért a vár parancsnokául magasrangú katonatiszteknek tettek meg, akikben egyformán megvolt a korukbeli osztrák főtiszteknek minden erénye és fogyatkozása. Katonai kötelességeik ellátása mellett nem feledkeztek meg magánérdekeik szolgálatáról sem. A mellett, hogy ismételt tilalom ellenére igyekeztek beszédni az adókat és vámokat és ezzel kárt okoztak a kamarának, rendszeresen üztek kereskedést és állandóan kíséreltek borméréssel, ami viszont a polgári rendnek járt nagy kárával.⁵⁾

Röviddel a katonaság után Budára érkezett Werlein kamarai inspektor, akinek a megérkezése a polgári élet megindulását jelentette.⁶⁾ Eleinte legfőbb teendője a katonaság igényeinek ellátása volt, azonban hamarosan hozzákezdhetett az elnéptelenedett város újratelepítéséhez is. A töröktől visszafoglalt terület gazdasági és polgári megszervezését az uralkodó teljesen a bécsi kamarára bízta,⁷⁾ így Werlein mint a kamara képviselője és megbízottja joggal tartott rá igényt, hogy a külföldről hozott telepések megszervezését ő végezze el a saját hatósága alatt. Reá hárult az a feladat is, hogy a kamara és a polgárok érdekeit az imént részletezett esetekben védelmébe vegye.

Elkerülhetetlen volt tehát, hogy a katonai és kamarai érdek összeütközésbe kerüljön egymással. Különösen a polgárok feletti hatalom kérdésében keletkeztek közöttük heves viták a visszafoglalást követő első évben. Tekintettel arra, hogy a háború még folyt, a katonaság határőrvidékszamba vette Budát és ragaszkodott hozzá, hogy a polgárság az ő joghatósága alá tartozzék.⁸⁾ Werlein szívesen védelmezte a kamara által rábízott érdekeket és alkalmas időpontban megalakította a kamarától függő városhatóságot.⁹⁾ Az uralkodó helybenhagyta eljárását és a városparancsnok is megfelelő figyelmeztetést kapott, hogy ne zavarja ezt a megoldást. Bár a katonaság kénytelen volt tudomásul venni a történeteket, igényeiről nem mondott le. Állandóan megmaradt a surlódás a katonai és a tekintélyére épp oly féltékeny kamarai hatóság között és néhányszor igen súlyos összeütközésre került közöttük a sor.

A kamarai és a városhatóság viszonya is szinte kezdettől fogva kedvezőtlenül alakult. Ezt elsősorban az okozta, hogy a polgárok szerettek volna megszabadulni a szoros függést jelentő kamarai fennhatóság alól. Néhány héttel a tanács megalakítása után Buda követői résztvettek a pozsonyi országgyűlésen, ahol megismerték a magyar sz. kir. városok jogait és kiváltságait.¹⁰⁾ Ez a körülmény maradandó hatással volt ezekre az idegenből ideszakadt emberekre, mert tudatára ébredtek annak, mennyire megalázó helyzetben vannak a kamarai uralom alatt a magyar közjog szerinti kiváltságokat élvező sz. kir. városokhoz képest.

Ami erre vonatkozólag a pozsonyi országgyűlésen beszélgetéseik során hallottak, annak a hatása alatt Buda és Pest kiküldöttei haladéktalanul az uralkodóhoz fordultak és kérték városaik régi szabadságának visszaállítását. Ezzel a ténnyel vették kezdetüket a budai önkormányzati törekvések. Néhány év alatt ezek a törekvések igen komoly alakot öltöttek,

a kamarát képviselő adminisztráció részéről azonban mindig heves ellenzésre találtak. Az adminisztráció arra számított, hogy fennmaradását és hatalmát az országnak tervbevett újjárendezése végleg biztosítja.¹¹⁾ Az országba hozott kameralisták féltek attól, hogy feleslegessé válnak, vagy legalább is át kell engedniük a neoacquistica sz. kir. városoknak olyan jogokat és hasznothajtó jogosítványokat, melyek a magyar közjog szerint a sz. kir. városokat illették. E miatt féltékenyen figyelték a neoacquistica sz. kir. városok minden olyan megmozdulását, mely régi kiváltságaik visszaszerzésére irányult. Érthető ezután, hogy az autonómista törekvések időnként adminisztráció-ellenes küzdelem bélyegét viselték magukon és városi körökben szinte a gyűlölet határán mozgó indulatokat váltottak ki a kameralisták ellen.¹²⁾

Önkormányzat elnyerésére irányuló törekvésekben a budaiak alkalomadtán készséges pártfogóra találtak az adminisztráció ellen a városparancsnokokban. Alapjában véve a katonasággal sem volt jóviszonyban a város. A beszállások, a tisztek részvétele a kereskedelemben, a katonaság által védett markotányosok versenye, a természetbeni katonai szolgáltatások, a nagy hadiadó, a katonai átvonulások alkalmával a lábönálló terményekben, gyümölcsösökben okozott károk és a végrehajtások katonai úton való foganatosítása állandó kesergés és panasz tárgyát képezte.¹³⁾ Minthogy azonban az adminisztráció a maga hatalmát gyámkodásszerűen gyakorolta a város fölött és állandóan beleszólt az ügyeibe, a polgárok szívesen elfogadták a katonaság támogatását a közös ellenség ellen, jóllehet, mint az események igazolták, a parancsnokok készek voltak arra, hogy adott alkalommal a kamarai fennhatóság helyébe a saját fennhatóságukat léptessék.

A városhatóságnak az adminisztrációtól való függése igen szilárd alapokon nyugodott. Jelentős befolyást nyert az adminisztráció arra, hogy ki legyen a városhatóság feje. A polgármestert ugyan a polgárok választották, de mindig az adminisztráció három jelöltje közül. A megválasztott polgármestert a bécsi kamara erősítette meg tisztében az adminisztráció által tett jelentés alapján. A polgármesteri tisztség rövid időre, mindössze egy évre szólt.¹⁴⁾ Az adminisztráció természetesen olyan jelölteket állított, akikben megbízhatott. Amennyiben tévedett volna várákozásaiban, a kifogásolt személyt a legközelebbi jelölés alkalmával módjában állott mellőzni. Jogában állott az adminisztrációnak az 1691 szeptember 1-én kelt kamarai rendelet alapján a polgármester által vezetett számadásokat felülvizsgálni,¹⁵⁾ bár ezt a jogát több éven át nem gyakorolta.

A jelölésre és a számadások felülvizsgálására biztosított jogát vette igénybe az adminisztráció, mikor az 1693. évre megválasztott budai polgármester működését kedvezőtlennek találta érdekeire. Buda polgármestere az 1693. évben Bössinger Ferenc Ignác gyógyszerész volt, akinek emlékét mindmáig fenntartotta a fővárosnak egy a budaörsi határban fekvő dűlője és méltán, mert döntő szerepe volt abban, hogy Buda hosszú küzdelem után visszanyerhette magyar sz. kir. városi állását.

Bössinger bajorországi származású volt és szűkebb hazájában végezte el a gyógyszerészeti tanulmányokat. 1679-ben, mikor Bécsben pestisjárvány ütött és a betegség pusztítása a gyógyszerészeket is megtizedelte,

elhagyta otthonát és a császári székvárosban nyitott gyógyszerterát. Buzgó tevékenységével és bátorságával hamarosan magára vonta befolyásos egyének figyelmét és 1680-ban beosztották gróf Caprara Antal mellé a konstantinápolyi császári követségre. Mindenféle orvosságot vitt magával és oly eredménnyel gyógyította a követséghez tartozókat, hogy ottartózkodása alatt mindössze három haláleset fordult elő. 1683-ban, a török háború kitörése után már Magyarországon tartózkodott. A töröktől visszavett Komáromban gyógyszerterát nyitott, majd mikor a visszatérő törökök ostrom alá vették a várost, Kollonics bíbornok megbízásából a városi kórház vezetését is átvette, újra tanuságát adván bátorságának.¹⁶⁾

Buda visszafoglalása Bössinger számára új munkaterületet nyitott meg. Eleinte csak katonai gyógyszerterár működött a városban és ez nem volt elegendő a polgári telepések igényeinek kielégítésére. Werlein már 1686 végén sürgette, hogy nyissanak a városban önálló polgári gyógyszerterát.¹⁷⁾ Kollonics a feladat elvégzésével Bössingert bízta meg. Megtelepedésétől kezdve Buda legjelentősebb polgárai közé, a városhatóság megszervezésétől kezdve pedig a tanácsstagok sorába tartozott és résztvett az 1687. évi országgyűlésen, mint városának követe.¹⁸⁾ Néhány éven át elsősorban hivatásának szentelte idejét. Minthogy az új gyógyszerterár is csak részben elégítette ki a budai lakosság igényeit, mert a Vár kapuit éjjel zárva tartották, 1690 körül a Vízivárosban fiókgyógyszerterát nyitott, Észéken pedig szintén létesített egy gyógyszerterát. Feladatául tűzte ki azoknak a neoacquistica területeknek gyógyszerrel való ellátását is, amelyek egyelőre nélkülözték az állandó gyógyszerterát. E célból mozgógyógyszerterát alapított, ami újra ráirányította pártfogóinak figyelmét.¹⁹⁾ Eleinte igen jómódú ember volt. Felsorolt gyógyszerterárain kívül több háza volt, azonkívül nagyterjedelmű külsőségei, melyek közül legjelentősebb volt a már említett budai dűlő, a mai Pössinger-major.²⁰⁾

Lassanként egyre erősebben lekötötte figyelmét a várospolitikai élet. Az 1687. évi országgyűlésen szerzett élmények hatása alatt teljesen az autonómista gondolat hívévé vált és kétségtelenül tevékeny szerepet vitt 1692-ben abban a munkában, melynek eredményeképp sikerült az 1538. évi budai kiváltságlevél eredeti példányát visszaszerezni, a többi kiváltságlevélnek pedig a másolatát megkapni. Ezeknek birtokában, mint a városnak az 1693. évre megválasztott polgármestere, nagy buzgalommal látott hozzá, hogy visszaszerezze Budának ősi jogait.

Buda igényeit az uralkodóhoz intézett terjedelmes kérvényben foglaltatta össze. Ebben a polgármester és tanács arra kérte I. Lipótot, hogy erősítse meg teljes egészében a »szegény, szorongatott és vígasztalan« város számára az elődei által adott, illetőleg megerősített kiváltságokat, mentességeket, szabadságokat, jogokat és jogosítványokat. Rendkívül jellemző a kérvénynek az a része, melyben sürgették mindannak az eltörlését, amit visszaélés útján hoztak be a régi kiváltságlevelek ellenére. Ez a kitétel súlyos megbélyegzését jelentette a neoacquistica rendnek az új telepések részéről.²¹⁾

1693 tavaszán Bössinger maga is útrakelt, hogy személyesen mozdítsa elő a város törekvéseinek sikerét.²²⁾ Ez az utazás idézte elő, hogy a város akkori szindikuszával, Kuechl Miklós Györggyel súlyos viszályba keve-

redett. Bécsben sok pénzre volt szüksége, hogy eredményt érhesen el, azért, mikor elfogyott a magával vitt 310 forint, kérte Küechlt, hogy eszközöljön ki a polgároktól az ügy érdekében további néhány száz forintot.²³⁾ Ennek az áldozatnak a vállalására a polgárokat nem tudták vagy nem akarták rávenni. Bössinger a sikertelenséget teljesen Küechl rovására írta. Küechl állítása szerint e miatt feleségével együtt gyalázkodó szavakkal illette őt, sőt esküdözött, hogy bizonyos magas helyeken bosszút áll majd rajta.²⁴⁾

A kiváltságok visszaadását szorgalmazó kérvényt a bécsi kamara az adminisztrációnak adta ki véleményezésre, az adminisztráció pedig felfogásához híven igyekezett véleményadásával az eredményt elgáncsolni.²⁵⁾ Jelentésében annak a nézetének adott kifejezést, hogy Buda már nem királyi székhely, nem népesítik be többé a magasabb és alsóbb rendekkel tartozó személyek, az ország pedig romokban hever, tehát a régi kiváltságok nem időszerűek. A város tanácsa sem áll megfelelő személyekből és nagyon rosszul menne a város vezetése, ha nem ülne a tanácsban a szindikusz. Mindezek alapján az adminisztráció azt javasolta, hogy a várost a körülményeknek megfelelő arányban, csökkentett mértékben részesítsék a szóbanforgó kiváltságokban.²⁶⁾

Az adminisztráció által adott kedvezőtlen vélemény miatt nem igen lehetett rá kilátás, hogy a város könnyűszerrel célhoz jusson. Bössinger ezt nyilván jól tudta és azt is tudnia kellett, hogy törekvéseivel magára vonta az adminisztráció haragját. Számított azonban régi pártfogója, Kollonics védelmére, aki ebben az időben a bécsi kamara vezetője volt és bízott polgártársaiban, akiket teljesen megnyert az önkormányzat ügyének. A polgároknak Bössingerhez való ragaszkodását az adminisztráció is jókor számításba vette és Plass adminisztrátor, mikor az ősz folyamán elhagyta Budát, oly értelmű utasítást adott a helyettesítését ellátó kameralistáknak, hogy szükség esetén kinevezés útján töltsék be a polgármesteri tisztséget.²⁷⁾

1693 december 14-én küldte el az adminisztráció a városházára a szokásos rendeletet, melyben felszólította Bössinger polgármestert, hogy mondjon le az egy évi időtartamra szóló tiszteről. Ez alkalommal nemcsak a polgármester lemondását kívánta, hanem érvényesíteni akarta az 1691 szeptember 1-én kelt kamarai rendeletben biztosított jogát, tudniillik, hogy felülvizsgálhassa a városi pénzek kezelését. Azt kívánta tehát, hogy terjesszék eléje az 1692. és 1693. évi városi számadásokat.²⁸⁾ Ezek a számadások érdekelték az adminisztrációt, mert az említett két évben ismételtén adott ki a város pénzt a kiváltságok visszaszerzése érdekében. 1692-re nézve az elszámolási kötelezettség Unger János György volt polgármestert terhelte, 1693-ra nézve pedig Bössingert.

Bössinger az adminisztráció rendeletét tárgyaló tanácsülésen keresztülvitte, hogy kitérő választ adjanak az adminisztrációnak. Válaszukban arra hivatkoztak tehát, hogy amíg Unger nem készül el a korábbi időszakra vonatkozó számadásával, addig 1693-ról sem lehet elszámolni.²⁹⁾ Az adminisztráció természetesen nem fogadta el a mentséget és december 29-én kelt újabb rendeletében azt kívánta, hogy a két felelős számadó készítse el és adja be külön-külön a számadásait. Nyilván Plass utasítására

történt célzás, mikor azzal fenyegetőzött az adminisztráció, hogy más eszközökhöz nyúl az elszámoltatás és polgármesterválasztás kérdésében, ha nem teljesítik kívánságát.³⁰⁾ A tanács válaszkép erre a leiratra, azzal a kéréssel állott elő, hogy az adminisztráció tekintszen el a számadások bemutatásától. Szerinte eddig is saját hatáskörében vizsgálta felül azokat, maradjon meg nála a felülvizsgálat joga ezután is. Mikor azonban a továbbiakban azt mondta, hogy amennyiben az adminisztráció lemond a számadások bemutatására vonatkozólag kifejezett kívánságáról, azonnal meg fog történni a polgármester lemondása, feltételt állított felettes hatóságának.³¹⁾ Ezzel a kijelentéssel kezdődött az adminisztrációval való nyílt szembeszállás.

Bármennyire heves természetű égyéniség volt Bössinger, kétségtelen; hogy jól számbavette az általa kezdeményezett ellenállás eshetőségeit. Nemcsak előkelő pártfogóira és polgártársai ragaszkodására alapított; mikor letért az engedelmesség útjáról, hanem tekintettel volt az adminisztráció kedvezőtlen helyzetére is. Werlein halála óta ennek a hivatalnak a rendje és tekintélye hanyatlásnak indult. Utódja, Plass adminisztrátor gyakran távozott el hivatalos utakra, 1693-ban pedig végleg elhagyta az adminisztrátori széket. Helyét egyelőre nem töltötték be. A helyettesítést az adminisztráció rangidős tisztviselői látták el és ezeknek tevékenysége sok kívánnivalót hagyott maga után, miként azt hivatalos vizsgálatok is igazolták.³²⁾ Ezekben a napokban az adminisztráció és a katonaság viszonyában is igen kedvezőtlen fordulat állott be és e miatt számítani lehetett rá, hogy a várparancsnok nem segíti meg a kameralistákat a polgárok ellen.³³⁾ Az adminisztráció poroszlói kevesen voltak ahhoz, hogy az elégedetlenkedő lakosságot fékentartsák.

Annál kevésbé volt tekintettel ezekre a körülményekre az adminisztráció. December 31-én igen erélyesen válaszolt a tanácsnak. Kijelentette, hogy a számadások megvizsgálására a bécsi kamara rendelkezésénél fogva illetékes. Ragaszkodik tehát ahhoz, hogy a polgármester azonnal mondjon le és számoljon el haladéktalanul arról az időszakról, amíg ő kezelte a város pénzeit. Ha a számadások felülvizsgálata megtörtént, úgyis visszadja azokat a tanácsnak. Kilátásba helyezte végül ismét, hogy további ellenállás esetén megteszi a szükséges intézkedéseket.³⁴⁾

Ezt a rendeletet a tanács válasz nélkül hagyta, mire az adminisztráció 1694 január 2-án elrendelte, hogy 5-én Bössinger a tanács színe előtt mondjon le, ha pedig nem teszi meg, hivatalból állít új polgármestert, őt pedig megbünteti.³⁵⁾ Úgy látszik, Bössinger a személyét érhető minden kellemetlenséget el akart kerülni, mert még a rendelet kiadása napján Bécsbe utazott a rendes postajárat igénybevételével, anélkül, hogy lemondott volna.³⁶⁾ Ezzel végleg útját vágta a békés kibontakozásnak. Elutazása előtt átadta a város pecsétjét, a polgármesteri hatalom jelképét személyes hívének, Faber Jeromos Kristóf tanácsnoknak és ezáltal helyettesévé tette meg.

Most már az adminisztrációnak is hozzá kellett nyúlnia a kilátásba helyezett erélyes eszközökhöz, ha nem akarta véglegesen lejártni a tekintélyét és nem akarta elveszíteni kevésszámú hívének a bizalmát. Január 5-én tehát hivatalból megszűntnek nyilvánította Bössinger polgármesteri tisztét, 8-ára pedig kitűzte az új polgármester megválasztását. Szem előtt

tartva az 1691 szeptember 1-én kelt rendelet idevonatkozó intézkedését, arra is gondja volt, hogy ezentúl ne a polgármester kezelje a város pénzeit, hanem — miként már korábban volt rá példa — külön e célra választott városi kamarás. Azért, mikor a szokásnak megfelelően három jelöltet állított, meghagyta, hogy ne csak polgármestert, hanem kamarást is válasszanak közülük. Jelöltjei, Bösiinger mellőzésével, Unger János György kereskedő, volt polgármester, Sauttermaister Frigyes nagykereskedő, a bécsi Sauttermaister-cég beltagja, a cég budai fiókjának vezetője és Ceresola Venerio császári építőmester voltak.³⁷⁾

A választás a tanács vezetése alatt kellett volna, hogy végbemenjen. Az adminisztráció kívánságának megfelelően a kitűzött napon egybegyűltek a polgárok, azonban a választás mégsem történt meg. A választók zajosan tiltakoztak a jelöltek személye ellen és kijelentették, hogy nem szavaznak, ha Bösiingert nem veszik fel a jelöltek sorába.³⁸⁾ Erre vonatkozó kívánságukat írásban is eljuttatták az adminisztrációhoz, kérve, hogy miként azelőtt, ez alkalommal is jelölje a korábbi polgármestert mint a tanács rangidős tagját. Kérték egyúttal, hogy amennyiben tanácsnoki helyek betöltésére kerülne sor, a régi szokásnak megfelelően a polgárok válasszanak tanácsnokot.³⁹⁾

Az eredménytelenül végződött választási gyűlésről Kűechl szindikust tett jelentést az adminisztrációnak.⁴⁰⁾ Felvilágosításából az adminisztráció kellőképp megértette, hogy nincs más hátra, mint Plass utasítását minden tekintetben követni. Január 9-én tehát újabb rendeletet intézett a tanácshoz és ebben, figyelmen kívül hagyva a polgárok választási jogát, kinevezte Ungert polgármesterré, Sauttermaistert pedig kamarássá. Közölte a város hatósággal azt is, hogy Bösiingert nyomós okok miatt kényszerült kihagyni a jelöltek sorából. Meghagyta egyúttal, hogy a polgárok tanúsítsanak Ungerrel szemben illő engedelmességet és tiszteletet, a tanácsnokok vegyenek részt az általa vezetett üléseken, a város pecsétjét pedig adják át az új polgármesternek. Kilátásba helyezte, hogy amennyiben intézkedéseivel szemben engedetlenséget tanúsítanak, katonai erővel veszi igénybe az engedetlenség megbüntetésére.⁴¹⁾ Ez nem lehetett komoly fenyegetés, mert az adminisztráció az előállott nézeteltérések miatt éppen ezen a napon panaszolta be a bécsi kamaránál báró Frankhenberg ezredes városparancsnokot, akin a katonai segítség megadása múltott.

Unger kinevezése szakadást idézett elő a tanácsban. Ungerhez csatlakozott a tanácsnokok közül Sauttermaister Frigyes és Beckher Bertalan és vele tartott Kűechl szindikust is. Ezek az emberek teljesen az adminisztráció védelme alá helyezkedtek és ettől kezdve a legélesebb ellentétben állottak Bösiingerrel. Bösiingerhez csak Faber tanácsnok maradt hí, a lakosság azonban az egyesült rációk kivételével őt támogatta. Ceresola Venerio tanácsnok állásfoglalásáról nem tudunk közelebbit. Unger mindaddig, míg a kamara megerősítése nem érkezett meg, a szokásnak megfelelően nem gyakorolhatta polgármesteri jogait. Minthogy elődje, Bösiinger távol volt, a teendőket Faber kellett, hogy ellássa és az ő helyettesi mivoltát az adminisztráció is kénytelen volt elismerni.⁴²⁾ Egyelőre mindkét fél várakozó álláspontra helyezkedett, ennek azonban az lett a következménye, hogy az ügyintézés menete megakadt, a felek és a közérdek nagy kárára.

Az adminisztráció sietett megszerezni az általa foganatosított kinevezéshez a kamara hozzájárulását. Még aznap jelentést tett Bécsbe és kérte tekintélyének megvédése érdekében intézkedésének jóváhagyását. Kérte a kamarától azt is, parancsolja meg Bösiingernek, hogy adja be hozzá számadásait. Panaszt emelt Bösiinger ellen és teljesen az ő terhére írta a polgároknak az adminisztrációval való szembeszállását. Azt állította, hogy a volt polgármester félrevezetéssel nyerte meg az embereket, mert kilátásba helyezte, hogy megszerzi számukra a város régi kiváltságait és más hiú ábrándokkal is kecsgettette őket. Vádolta, hogy szándékosan támaszt zavart és szít pártoskodást, ezzel pedig az uralkodó jövedelmeit csorbítja és a polgárokat tönkreteszi. Javasolta tehát, hogy szabjanak ki rá súlyos büntetést és zárják ki a tanács tagjainak sorából.⁴³⁾

Bösiinger és hívei szintén a bécsi kamarához fordultak a felmerült nézeteltérések miatt. Nagy könnyebbséget jelentett Bösiinger számára, hogy a helyszínen, személyesen járhatott el az ügyben és módjában állott közvetlenül informálni pártfogóit. Az előállott helyzetért ő Küechl szindikust tette felelőssé és bizonyára elérkezettnek látta rá az időt, hogy az annak-idején kilátásba helyezett bosszút kitöltse rajta. Panasziratában, melyet a kamara elnökéhez címezett, sötét képet festett ellenfeléről. Vádjai között volt olyan is, mely közönséges bűncselekmény gyanújával illetve és beigazolódása esetén súlyos büntetés kiszabására szolgáltatott volna alapot.

A Bösiinger által emelt vádakot Küechlnek a kamarához 1693 február 4-én intézett védekezőiratából ismerjük összefoglalóan. A vád szerint Küechl szindikus a városra és a polgárságra nézve igen káros ember; cin-kosság állott fenn közte és Plass adminisztrátor közt a városi pénzek tekintetében; megakadályozta a polgárok és a város kárára, hogy a számadásokat a tanácshoz nyujtsák be; ő ingerelte fel Plass adminisztrátort Bösiinger ellen; fondorkodott a korábbi polgármesternél; a kamara elnökéről tisztelenül beszélt; feljelentette Bösiingert az adminisztrációnak; felpiszkálta ellene a tanács tagokat; igyekezett egyenetlenséget szítani a tanács és a polgárok között; ami a tanács körében történt, azt haladéktalanul közölte az adminisztrációval; más helyeken nézett alkalmazás után; mindenben ő akart irányító lenni.⁴⁴⁾

Ezeket a vádakot sohasem tisztázták perrendszerűen. Joggal feltehető azonban, hogy Küechl nem felejtette el a reá szórt sértegetéseket és azóta ő sem a legkedvezőbben nyilatkozott Bösiingerről. Az említett védekezőiratot is végesvégig szenvedélyes indulatok fűtik Bösiinger ellen. Kétségtelen az is, hogy az adminisztrációnak elég pontos értesülései voltak a tanácsban történt dolgokról. A mellett Küechlről az adminisztráció igen jó véleménnyel volt és annak idején Werlein ajánlatára alkalmazta a város, tehát bizonyos mértékig lekötöztette volt a kameratelefonistáknak. Ami pedig a város pénzei körül elkövetett állítólagos visszaéléseit illeti, ezekre nézve nem merült fel olyan körülmény, ami valószínűvé tenné őket.

Unger polgármesterré történt kinevezése után Faber is a bécsi kamarához fordult és megfellebbezte a kinevezést az egész budai polgárság nevében.⁴⁵⁾ Fellebbezését főleg arra alapította, hogy Unger sem teljesítette még számadói kötelességét és nemcsak az 1692. évi, hanem az 1690. és

1691. évi számadásaival is adós. Amennyiben tehát a számadási kötelezettség elmulasztását Bössingernek rovására írták, méltatlan dolog, hogy Ungerrel szemben nem vették figyelembe ezt a mulasztást és megtették polgármesternek.

A kölcsönös és részben jogos vádak, valamint Bössinger összeköttetései nyilván nehéz helyzet elé állították a bécsi intézkedő tényezőket, igyekeztek azonban tekintetbe venni az adminisztráció és ezzel együtt a kamara érdekeit. Január 19-én megerősítették tehát Ungernek polgármesterré, Sauttermaisternek pedig kamarássá történt kinevezését, de csak átmeneti hatállyal. Mint a vonatkozó leiratból kitűnik, végleges döntés előtt további megfontolás tárgyává szándékoztak tenni az ügyet.⁴⁶⁾

A kamara leirata, melyben elhatározását közölte az adminisztrációval, január 24-én érkezett meg Budára. A rendelet végrehajtása kerek egy hétig késett. Amint megállapítható, ennek az volt az egyik oka, hogy a kameralisták nem tudták, letétessék-e a szokásos polgármesteri esküt a kamara végleges döntése előtt, vagy nem. A kamara válaszában megérkezettig rendelkezésre álló időt az adminisztráció a polgárok megnyerésére igyekezett felhasználni. Felhívta a tanácsot, hogy mutassa be a katonaság téli ellátása érdekében kivetett adó elosztására készített tervezetét, mert ellenőrizni kívánja, méltányosan történt-e a kirovás. Közölte a tanáccsal azt is, hogy az 1693-ban fizetett ital- és húsfogyasztási adót visszatéríti a polgároknak, mert segíteni akar rajtuk, tekintettel nehéz anyagi viszonyaikra.⁴⁷⁾ Ezek a népszerűséget hajhászó intézkedések azonban egyáltalán nem váltották be a hozzájuk fűzött reményeket.

Január 31-én végre az adminisztráció felhívást intézett Ungerhez és meghagyta neki, hogy másnap reggel jelenjék meg hivatali irodájában az eskü letétele végett.⁴⁸⁾ Nagyon helyesen látták meg a kameralisták, hogy az eskütétel meg fogja erősíteni Unger helyzetét. Az eskütételre megidéztek Sauttermaister és Beckher tanácsnokokat, Küechl szindikust és Fabert, a helyettes polgármestert, akinél a város pecsétje volt, továbbá a várost illető pénzek. Miután a megidézettek mind megjelentek, ismertették előttük a kamara január 19-én kelt rendeletét. Sauttermaister és Beckher tudomásul vették a bennfoglaltakat, Faber viszont a polgárság nevében tiltakozott az eskü kivétele ellen és kijelentette, hogy amíg a kamarához beadott fellebbezésükre nem érkezik döntés, nem veszi tudomásul a rendeletet.⁴⁹⁾ Nem is várta meg az eskü letételét, hanem azt megelőzőleg eltávozott az adminisztrációról.

Távozása után az adminisztráció megkísérelte a polgárok összehívását, hogy velük is közölje a rendeletet és a kamara tekintélyével engedelmességre bírja őket. A polgárság megbízottai azonban értesítették, hogy Faber megtiltotta nekik a tudta nélkül való megjelenést, ezért nem tehetnek eleget az idézésnek.⁵⁰⁾ Minthogy a kamara rendelete sem volt elég hozzá, hogy Fabert és híveit engedelmességre szoríthassák, a kameralisták kísérletet tettek arra, hogy katonai segítséggel törjék meg a további ellenállást. Frankenberg várparancsnokhoz fordultak tehát, hogy karhatalmat eszközöljenek ki tőle és rábírák az ellenfél vezetőinek elfogatására. A parancsnok azonban még arra sem méltatta őket, hogy tárgyalásba bocsátkozzék velük.⁵¹⁾

Sikertelenül végződven a katonaság igénybevételére irányuló kísérlet, az adminisztráció rendeletekkel akarta előbbre vinni az ügyet. Február 2-án felhívta a tanácsot, hogy idézze maga elé alárendeltjeit és szólítsa fel őket engedelmességre. Amennyiben a megidézettek vonakodnának eleget tenni a tanács felhívásának, mozdítsa el őket állásukból.⁵²⁾ Ez a rendelet a városi őrmesterre és a tanácsi szolgákra vonatkozott, akik Faberrel tartottak. Ungerék nem is várták be a rendelet megérkezését, hanem még az eskütétel napján más szolgákat alkalmaztak, kijelentvén, hogy a korábbiak helyét megüresedettnek tekintik.⁵³⁾ Amíg azonban Fabernek, akinek városi pénz is volt a kezében, lehetősége volt az ellenállás folytatására, nem volt következménye ennek a határozatnak.

Ugyancsak február 2-án Fabert is felhívta az adminisztráció, hogy — tekintettel Ungernek polgármesterre, Sauttermaisternek kamarássá történt beiktatására — az előbbinek a város pecsétjét, az utóbbinak pedig a nála levő közpénzeket haladéktalanul adja át.⁵⁴⁾ Faber erre a felhívásra 8-án írásban válaszolt. Válaszában kijelentette, hogy megmarad a mellett, amit Unger eskütétele alkalmával előszóval előadott. Leszögezte azt a véleményét, hogy a város pecsétjét nem magánszemélyként tartja magánál, hanem a városi közönség nevében, továbbá, hogy a kamarához beadott fellebbezésük révén a törvénytelenül kinevezett polgármester és a »vélt« kamarás akadályozva van hivatali teendőinek gyakorlásában, végül, hogy csak a városi közönség tudtával és beleegyezésével történhetik meg a kívánt dolgok átadása.⁵⁵⁾

Más úton is igyekezett Faber Ungerék működését megnehezíteni. Kísérletet tett arra, hogy a városház irodájában őrzött ügyiratokat megszerezze, szándékát azonban megneszelték és így nem tudta végrehajtani.⁵⁶⁾ Február 9-én, mintegy viszonzásképp a vele tartó alkalmazottak elbocsátásáért, felmondólevelet kézbesítettett Küechl szindikusnak a »helyettesített tanács és az egész polgárság« nevében. Ebben előadta, hogy a szindikus alkalmaztatásakor hűséges hivatali szolgálatot ígért, most azonban a hűséggel össze nem egyeztethető magatartásnak adta tanujelét, ezért nem bíznak rá többé semmit és elbocsátják állásából.⁵⁷⁾ Minthogy Ungerék és az adminisztráció ragaszkodtak Küechl személyéhez, a felmondásnak nem volt semmi jelentősége.

Végeredményben egyik félnek sem sikerült a maga erejéből a helyzet urává válni. Érthető tehát, hogy a személyeskedés, vádaskodás, gyanúsítgatás egyre jobban lábrakapott. Ezekben a napokban vált ismeretessé a városban, hogy Bösinger milyen vádakkal illette Küechlt a kamaránál. Ekkor tudták meg Ungerék is, hogy Faber milyen alapon fellebbezte meg az adminisztráció január 9-i kinevezéseit. Most ők is hasonló fegyverekhez nyúltak ellenfeleik hitelének lerontása érdekében és nem válogattak a vádokban, csak hogy valamiképp elgáncsolhassák a kamara előtt Bösingert és Fabert.

Küechl február 4-én terjedelmes védekezőiratot intézett a bécsi kamarához.⁵⁸⁾ Ebben nemcsak az ellene emelt vádakat cáfolta, hanem igyekezett azokat Bösinger ellen visszafordítani. Szerinte Bösinger csupán bosszúból vádolta be, mert nem sikerült 1693-ban az általa kért pénzt kisajtolnia a polgárságból. Védekezéséért és egyúttal, hogy Bösingert

kellemetlen helyzetbe hozza, részleteket közölt a volt polgármesternek városi ügyekben hozzá intézett leveleiből.

Ezek közül legérdekesebb az a részlet, mely Kollonics bíbornoknak Buda támogatása körül és a kamara elnöki székében vitt szerepére vonatkozik. Bössinger szerint el kell ismerni, hogy keserves dolog a bíbornoknál bármit is elérni, mióta a kamarát vezeti; néha azt sem tudja, hol áll a feje és ezerszer jobb lett volna a szegény budaiakra nézve, ha sohasem vállalta volna az elnöki széket, mert megelőzőleg, mikor csak bíbornok volt, sokkal több jót tett Buda városának.⁵⁹⁾ Kűechl ezt a valóságot fedő állítást természetesen Bössinger hitelének aláásására hozta fel. Úgy látszik azonban, hogy vagy nem jutott Kollonics tudomására ez a kijelentés, vagy sokkal tárgyilagosabb ember volt a bíbornok, semhogy maga is ne érezte volna Bössinger véleményének helytálló voltát.

A szindikus, védekezésének lezárása után, elégtételt kért az ellene felhozott vádakért és azt kívánta, hogy sujtsák Bössingert olyan büntetéssel, mint amilyen neki járna, ha igazak volnának a vádak. Két tanusítványt is mellékelte védekezési iratához. Az egyiket Ungerék adták neki és arról van benne szó, hogy Bössinger vádjai nem igazak, mert Kűechl mindig teljes megelégedésre szolgálta a várost, közhasznú tevékenységet fejtett ki, a viszályokat pedig igyekezett elsimítani.⁶⁰⁾ A másikat Lintschinger atyától, a budai Jézus társasági rendház főnökétől kapta, aki kifogásolta, hogy Bössinger tanuként hivatkozott rá az egyik vád megerősítése érdekében.⁶¹⁾

Igen ügyes fogáshoz nyúltak az adminisztráció és Ungerék, mikor sok egyéb mellett szőnyegre hozták Bössinger és Faber anyagi megbízhatóságának kérdését. Ez időtájt mindkettejüknek nagyobb adósságai váltak esedékessé és ezeket nem tudták rendezni. Bössinger korábban rendezett anyagi viszonyok között élt. Igénybe vett ugyan egyes esetekben nagyobb kölcsönöket, hitelezőit azonban megnyugtathatta, hogy gyógyszerárjai, ingatlanai bőséges fedezetül szolgálnak követeléseikre. Különböző okokból, így a mozgógyógyszertár kockázatos volta miatt, továbbá mivel a város nem térítette meg azokat a kiadásait, melyeket a kiváltságok visszaszerzése érdekében vállalt, fizetési nehézségei támadtak. Ellenfeleinek mindenestre szerepük volt abban, hogy most többen követelni kezdték rajta az általuk nyújtott hitelek visszafizetését.

Faber Budán már nagyobb adóssággal terhelten telepedett le. Mikor elhatározta, hogy Magyarországra vándorol, 3000 forintnyi kölcsönt vett fel, mert azt remélte, hogy itt módjában lesz ezt a tőkét üzleti tevékenység folytatásával megsokszorozni és akkor adósságát is rendezheti. Számítása nem vált be és hitelezője 1693 végén szorgalmazni kezdte követelése megtérítését.⁶²⁾ A Faber elleni eljárás vitelére Herdegen császári élelmezési biztos kapott megbízatást, az ő révén pedig az adminisztráció vezetőinek pontos tudomásuk volt az ügyről.

Bössinger és Faber anyagi zavarait ismerve, mikor február 2-án jelentést tett az adminisztráció a kamarának az Unger eskütétele alkalmával történt eseményekről, azt a vádat emelte ellenük, hogy az egész viszályt egyéni érdekből támasztották és összetévesztik az »officiumot« a »beneficiummal«. Hivatali állás csak védelmül kell nekik, nehogy egykönnyen

rájuk tehessék kezüket a hitelezőik. Egyben az a remény is vezeti őket az adminisztráció szerint, hogy a népet szípolyozva pénzhez juthatnak, sőt Faber esetében attól is tartani lehet, hogy beszedi a közpénzeket, azután pedig odább áll.⁶³⁾ Sikerült is felkelteni a kamara gyanúját, jóllehet bátran feltételezhető, hogy méltánytalan dolog volt efféléket állítani, különösen Bösingerről, aki rövidesen több magas kitüntetésben részesült.

A későbbi események következtében az adminisztráció azzal is vádolta a volt polgármestert és híveit, hogy el akarnak szakadni törvényes felettes hatóságuktól, a kamarától és katonai fennhatóság alá akarják átjátszani a polgárságot. Ezt a kameralisták véleménye szerint abban a reményben tették, hogy ezúton megszabadulhatnak az adófizetéstől, ami pedig a kamarai bevételek teljes elmaradását vonná maga után. Amint mondták, ha sikerülne a tervet végrehajtaniuk, nemcsak Buda veszne el a kamara számára, hanem környéke is, mert a mozgalom feltartóztatlanul átterjedne a szomszéd községekre.⁶⁴⁾ Ismerve a körülményeket, meg kell állapítani, hogy a polgárok épügy nem kívánták a császári katonaság fennhatóságát, mint ahogy a kameralisták uralma alól is meg akartak szabadulni. Inkább a kiegyenlíthetetlennek látszó ellentéteknek, mint az érdekelték szándékának kell tehát betudni, hogy a parancsnok valóban kísérletet tett az adminisztráció polgári joghatóságának megszüntetésére.

Február közepén már igen nagy volt a városban a zavar és bizonytalanság. Egyaránt vonatkozik ez a hatósági ügyvitelre és a mindennapi életre. Az elintézetlen ügyek száma tovább növekedett, pedig voltak közöttük olyanok is, melyeknek a halogatása erkölcsi vagy anyagi kárt jelentett. Így már hosszabb ideje jogerős halálos ítélet sujtott egy gonosztevőt. Az ítéletet nem merték rajta végrehajtani, mert féltek, hogy az elégedetlen polgárok valamiképp beavatkoznak és tüntetés robban ki. Az eladósodottan meghalt emberek hagyatékát sem tudták leltározni és zár alá venni a hitelezők súlyos kárára.⁶⁵⁾ Minthogy Frankhenberg nem hajlott az adminisztráció segélykérésére, a polgárok ebből bátorságot merítettek. Február közepe táján egy mészáros a nyílt utcán ütlegelte és szidalmazta Ungerék újonnan felvett tanácsi szolgáját, majd Unger ablaka alá állt és gyalázkodó szavakkal illette.⁶⁶⁾

Egyelőre nem sokat ért, hogy az adminisztráció újabb felterjesztést intézett a kamarához és sürgette Bösinger, valamint Faber megbüntetését, a parancsnoknak pedig a haditanács útján segítségadásra való szorítását. Amíg a panaszok Bécsbe értek, majd a hosszadalmas hivatali eljárást lebonyolították, még súlyosabb események történtek és ezek következtében a parancsnok előtt megnyílt az alkalom, hogy közvetlenül beleavatkozzék a város ügyeibe.

A katolikus rákok, minthogy az adminisztrációval tartottak, nem akarták megfizetni Fabernek a rájuk kivetett adót. Faber Frankhenberghez fordult segítségért, a parancsnok pedig megadta Fabernek a kívánt támogatást. A nemfizetők házaiba katonákat szállásoltatott és rendeletére egy káplár vonult ki hat közlegénnyel és húsz muskétással. Ezeket a katonákat a beszállással sujtottak sem étellel sem itallal nem győzték kiszolgálni. A császári katonák, minthogy nem teljesítették valamennyi követelésüket, megverték áldozataikat, sőt ki is úzták őket házaikból.

A katonaság felvonulása alkalmával nagy tömeg gyűlt össze, majd verekedés támadt és ennek során több ember megsebesült.⁶⁷⁾

Az egyesült rácok bírása és esküdtjei kétségbeesett helyzetükben Unger polgármesterhez fordultak. Frankhenberg ezt nem volt hajlandó eltűrni. Emberei megjelentek Unger házában is, a főőrségre hurcolták a panasztevő bírót esküdtjeivel együtt és magát a polgármestert is vasra-veréssel fenyegették. Hogy Unger ne érintkezhesék többé híveivel, az egyesült rácoknak megtiltotta Frankhenberg a város kapuinak átlépését, míg a görögkeleti rácoknak, akiket Unger hiába hívott fel a Fabertől való elszakadásra, szabad ki- és bejárást engedett.⁶⁸⁾ Így lassanként valóban Frankhenberg szava lett a döntő a város életében, Faberék pedig kezdtek eszközzé válni a kezében.

Rövidesen rákerült a sor, hogy valódi szándékait nyíltan tudomására hozza az adminisztrációnak. Február 20-án maga elé hívatta Zennegg György Kristóf beszédő és ellenőrt és Hiltl Farkas Márton titkárt, az adminisztráció akkori helyettes vezetőit. Miután megjelentek, megparancsolta nekik, hogy ne avatkozzanak többé a polgári ügyekbe, különben fogságra veti őket a főőrségen és vasra vereti őket. Kijelentette, hogy a hatalom az ő kezében van és hatalommal mindent kierőszakolhat, a kamara érdekeinek pedig alul kell maradniuk. A megidézettek tiltakoztak a parancsnok eljárása ellen és hangoztatták, hogy nincsenek vele alárendeltségi viszonyban, tehát nem fogadnak el tőle parancsot. Mindez nem használt és a parancsnok magatartása annyira fenyegetővé vált, hogy csak sietős távozással menekült meg a két kameralista a kilátásba helyezett következményektől. Annak jeléül, hogy a kamarai hatóságot nem veszi semmibe, Frankhenberg elkezdett bort méretni, adót ellenben nem fizetett utána.⁶⁹⁾

Mikor Zennegg és Hiltl február 27-én panaszt emeltek a kamaránál Frankhenberg eljárása ellen, az izgalmas események hatása alatt azt jelentették, hogy a parancsnok már teljesen megnyerte magának a polgárokat. Az emberek vakon bíznak benne és tanácsát mindenben kikérik. Bátorságuk annyira fokozódott, mikor ismeretessé vált a parancsnoknak a kameralistákkal szemben követett eljárása, hogy az adminisztrációt is gúny tárgyává merik tenni.⁷⁰⁾ — Pedig a polgárok valóban nem voltak annyira a parancsnok hívei és nem voltak annyira lázadók, hogy amint magasabb helyen meghallgatták kérésüket, ne lehetett volna őket szépszerével békességre bírni.

Március elsejéig megérkezett a bécsi kamarának február 12-én kelt leirata, mely tekintettel volt a polgárság fellebbezésére, ennek a hatása alatt pedig egyszerre lényegesen engedett a feszültség. A kamara megállapította, hogy a számadási kötelezettség teljesítése nélkül senki sem foglalhatja el a polgármesteri széket, Ungert tehát felfüggesztette az adminisztráció által ráruházott polgármesteri tisztség alól, míg be nem adja hátralékos számadásait. Meghagyta azonban, hogy Bösinger is számoljon el és a számadásokat húsvétig adja be, annyival is inkább, mert adósságai vannak és végrehajtás várható ellene. Kilátásba helyezte, hogy miután rendezte a dolgait, ismét tekintetbe fogják venni személyét. Unger felfüggesztésének tartamára a polgármesteri teendőket Sauttermaisterre, a kamarási teendőket pedig Ceresolára ruházta a kamara.

A polgárok megnyugtatósára kilátásba helyezte a kamara a kiváltások megadását, melyek sorába a választási szabadságot is bele fogja venni. Megrótta azonban őket a nyugtalankodásukért és figyelmükbe ajánlotta, hogy amennyiben panaszuk van, forduljanak hozzá, a kamara gondjukat fogja viselni és támogatni fogja őket: Ami az egymásra szórt vádakot illeti, azoknak következményei alól mindenkit felmentett azzal, hogy a jövőben büntetés terhe alatt tartózkodjanak a vádaskodástól.⁷¹⁾

Amint látjuk, ez a leirat igyekezett tárgyilagosan állást foglalni a felmerült kérdésekben és Ungerre, valamint Böisingerre egyforma mértéket alkalmazott, amikor mindkettejük terhére megállapította az elszámolási kötelezettséget. Unger számára azonban sokkal kellemetlenebb volt ez az intézkedés, mert felfüggesztését vonta maga után. Végeredményben egyikük sem érte el célját, míg azonban Böisinger felhagyott a vádaskodással, Unger mindent megtett az elvesztett tisztség visszaszerzésére, valamint a történekeért biztosított bocsánat hatálytalanítására. Ezért továbbra is vádakkal illette ellenfelét.

Kellemetlenül érintette a leirat az adminisztráció vezetőit. A kamara nem hozzájuk intézte a vizály rendezésére vonatkozó rendeletét, hanem a városi tanácshoz és ezzel abbeli szándékát fejezte ki, hogy nem az ő révükön akarja rendezni a kérdést. Ebből eléggé megerthették, hogy az ügyben követett eljárásukkal az illetékesek nem voltak megelégedve, éppúgy az eredményeikkel sem. Különösképp fájdalmas volt számukra, hogy az általuk kinevezett Ungert felfüggesztették, pedig éppen az adminisztráció tekintélyének megóvása érdekében kérték annakidején a polgármesteri állásban való megerősítését. Rossz néven vették azt is, hogy Böisingert és Fabert felmentették a vádak alól, jóllehet valóban sok kellemetlenséget szereztek nekik.

Jelentős eredménye volt a leiratnak, hogy kihirdetése után a polgárok által elkövetett erőszakoskodások teljesen megszűntek. Ez bizonyítja, hogy a kamarának még mindig nagy tekintélye volt a lakosság előtt. Teljesen még nem békült meg a polgárság a helyzettel, de ez csak egyik követelésüknek a fenntartásában és hangoztatásában nyilvánult meg.

Mikor az adminisztráció, melyre a városnak címzett kamarai rendelet kézbesítése hárult, Ungernek akarta azt átadni, Faber tiltakozott, hangoztatva, hogy ő az igazi polgármester. Végül Küechl szindikusz olvasta fel a kamara leiratát. Ennek megtörténtével felhívták Fabert, hogy adja át a város pecsétjét, egyúttal a nála levő közpénzeket is, megfelelő elszámolás kíséretében. Faber a pecsétet átadta, megígérte, hogy elszámolást is készít, azonban arra hivatkozva, hogy Ceresola, az új kamarás távol van, a pénzt nem adta át.⁷²⁾

Nyomban ezután megbeszélte a helyzetet párthíveivel, majd a parancsnokkal, akitől tanácsot is kért a teendőkre nézve. A polgárok a megbeszélés után kijelentették, hogy csak abban az esetben ismerik el Sauttermaistert polgármesterüknek, ha Küechl szindikusz távozik állásából. Kívánságuk megokolásául azt hozták fel, hogy a szindikusz tudomására hozza az adminisztrációnak a tanácsban történt dolgokat, bűnös a tizeddel és accisával való megterhelésükben, a katonáknak a polgári házakba szokásos beszállásolását előmozdította és résztvevő annak a reájuk hátrányos

véleménynek a szerkesztésében, melyet az adminisztráció juttatott el a kiváltságok ügyében a kamarához.⁷³⁾ Az elmondottak szerint úgy látszik, hogy a béke teljes helyreállításának két személy különösképen az útjában állott: Faber, aki kísérletezett az ellenállás folytatásával és Küechl, aki a polgárok túlnyomó többsége előtt gyűlöltté vált és akivel Bössinger sem igen tudott volna békésen együttműködni.

Mínthogy Faber csak részben tanusított engedelmességet, az adminisztráció és a tanácsban ülő hívei igyekeztek ezt felhasználni ellenfeleik rovására és a szindikus megmentése érdekében. A tanács az adminisztrációhoz, az adminisztráció és Sauttermaister pedig a kamarához fordult és kérte, hogy a bűnbocsánatot hatálytalanítsa. A polgárság Küechl-ellenes hangulatát felelőtlen izgatással magyarázták, márpedig szerintük a szindikus elbocsátása az érdemes emberek megbüntetését jelentené és arra vezetne, hogy a törvényes hatóság helyett a felizgatott csőcselék szabna előírásokat. Mínthogy az érdekelték nem nyugodtak meg és nem fogadták illő tisztelettel a kamara leiratát, érdemtelemmé váltak a benn biztosított bűnbocsánatra. Nyomatékosan kérték, hogy Bössingert és Fabert zárják ki a tanácsból és büntessék meg keményen, mert csak így lehet a zendülést elfojtani.⁷⁴⁾

Bécsben számoltak azzal, hogy még nehézségek merülhetnek fel és tekintetbe vették az adminisztráció hibáit is. Mindenekelőtt tehát megfelelő személyt kerestek az adminisztrátori tisztségre. Az új adminisztrátor báró Kurz János pozsonyi kamarai tanácsos lett,⁷⁵⁾ akit megfelelő hatáskörrel ruháztak fel a Budán keletkezett viszály végleges leszerelésére és egyúttal az adminisztráció ügyeinek rendbeszedésére. A viszály ügyében érkezett újabb beadványokat már hozzá tették át. Mikor híre járt Budán, hogy ki lesz az új adminisztrátor, a helyettesek sürgősen igyekeztek megnyerni a saját elgondolásaiknak. Írtak tehát Plassnak, aki már ősz óta az erőszakos megoldás híve volt és kérték, hogy ilyen értelemben informálja utódját és figyelmeztesse, hogy a kérdés veszélyezteteti tekintélyét.⁷⁶⁾ Kurz azonban utasításra járt el és úgylátszik, hogy személyek feláldozása nélkül kellett a helyzetet tisztáznia.

Békítő munkáját nagyon előmozdította Fabernek március vége felé bekövetkezett halála. Faber ellen, aki a pecsét átadása után semmiképp sem volt már hivatalos személynek tekinthető, megindult az eljárás adóssága ügyében. Március 13-án keresetlevelet adtak be ellene az adminisztrációnak és kérték, hogy szerezzen a követelésre vagyoni, vagy ha ilyet nem tudna nyújtani, személyi biztosítékot.⁷⁷⁾ Ez utóbbi az adósnak fogságra vetésével volt egyértelmű. Március 19-én a tanács még panaszkodott Faber ellen az adminisztrációnak, hogy ismét adókat akar behajtani a rácokon katonai segítség igénybevételével.⁷⁸⁾ Két nappal később már súlyos betegen feküdt a volt helyettes polgármester. Halálos ágyánál megjelent régi barátai közül Bössinger és Paukenhaider János polgár, aki az eredménytelen január 8-i választói gyűlésen polgártársai szószólója volt. Előttük és még két másik tanu előtt nyilatkozatot tett a haldokló, amellyel azt szerette volna elérni, hogy megmaradt javaiból ne hitelezője követelését, hanem elsősorban feleségét elégítsék ki hozomány és egyéb követelések címén.⁷⁹⁾ Bössingerre és az általa képviselt ügyre súlyos veszteség volt Faber halála, a béke helyre-

állítása ellenben nagymértékben könnyebbé vált, mert halála után nem akadt senki, aki nyílt ellenállással mert volna kísérletezni.

Időközben Sauttermaister Beckher tanácsnokkal és a szindikussal hozzákezdett a hátralékos ügyek elintézéséhez. Unger és Bösinger nem vettek részt a tanácsüléseken, Ceresola pedig távol volt. Ilyen kis létszám mellett nehéz volt az ügyintézés kellő gyorsaságát biztosítani és nagyon kevés nyoma maradt ránk az ekkor folyó városhatósági működésnek.

Unger, akit nagyon bántott felfüggesztése, azon volt, hogy mielőbb visszakaphassa a polgármesteri tiszteletet. Sietve elkészítette tehát a hátralékos 1690., 1691. és 1692. évi számadásokat és március 9-én beadta azokat az adminisztrációnak.⁸⁰⁾ Számadói kötelességének teljesítése után a kamarához folyamodott és kérte a polgármesteri székbe való visszahelyezését. Mulasztását igyekezett Bösinger terhére róni azzal, hogy a volt polgármester egy hónapig magánál tartotta a számadásokat és ez okból késett. Hangsúlyozta, hogy az adminisztráció és a kamara tekintélyét rontaná le, ha nem adnák vissza neki az egyszer már ráruházott tisztséget, a mellett sértene becsületét és rontaná hitelét is, mert megerősítené ellenségei gyanúsításait. Figyelmébe ajánlotta a kamarának, hogy senkit sem sértene a visszahelyezés, mert Sauttermaister még nem tett esküt, tehát nem tekinthető véglegesnek a megbízatása.⁸¹⁾

Unger kérvényét a kamara kedvezően intézte el és a polgármesteri tisztségbe való visszahelyezését kimondó határozattal hátírva Kurznak küldte azt meg végrehajtásra. Április 20-án érkezett Budára a kamara döntése, ahol nem keltett egyhangú megnyugvást. Erre vall, hogy Bösinger párthívei részéről kísérletet tettek Unger elgáncsolására. Híre járt a városban, hogy annak idején nem kezelte hűségesen a város borait. Most egy pincemunkás vállalkozott arra, hogy írásban tegyen vallomást az állítólagos visszaélésekről.⁸²⁾ Ezen tanuvallomás alapján panaszt emeltek ellene az adminisztrációnál és az ügy mozgóatója az ismételten szerepelt Paukhenhaider volt.⁸³⁾ Következménye azonban nem lett a dolognak, mert a megbocsátás szelleme minden vonalon érvényesült.

Bösinger a kitűzött határidőre, április 11-re nem adta be számadásait, amiért az adminisztráció öt nappal később szigorúan figyelmeztette arra a kötelességére, mely a február 12-én kelt kamarai rendelet értelmében terhelte.⁸⁴⁾ 25-én azonban még egy felhívást kellett intézni hozzá,⁸⁵⁾ amelynek végre fogamatja lett és 28-án be is adta az 1693. évről szóló számadását.⁸⁶⁾ Ezekután nem volt többé akadálya, hogy teljes mértékben részesüljön a hirdetett bocsánatban.

Ugyanakkor, mikor Bösinger elkészült számadásaival, újabb váratlan esemény történt, amely teljesen elhárította a kibékülés akadályait. Küechl szindikussal, akit a támadások kétségtelenül nagyon megviseltek, április utolsó napjaiban szintén távozott az élők sorából.⁸⁷⁾ Kurznak most már nem volt nehéz befejeznie a békítés munkáját. A tárgyalások részleteiről nincs adatunk, így nem tudjuk melyik napon fejeződtek be. Május 8-án még határozottan megnyilvánult a tanács részéről az engesztelhetetlenség szelleme. Ekkor tárgyalták ugyanis Ungerék a február 1-én általuk elbocsátott szolgák közös kérvényét, melyben bocsánatért esedeztek és kérték a szolgálatba való visszafogadásukat. Kérésüket elutasították.⁸⁸⁾

Május 17-én a megürült szindikusi állást a korábbi ellenfelek közös megegyezéssel és jóváhagyással töltötték be.⁸⁹⁾ Másnap az adminisztráció hivatalosan megállapította, hogy a »bűnös vizály« elsímult.⁹⁰⁾

A békesség létrejöttével a megbocsátás is általános lett. Bocsánatot nyert az adminisztráció intézkedésére a két szolga, akiknek érdekében magas közbenjárások történtek, valamint a városi őrmester.⁹¹⁾ Ketten voltak, akik nem élvezhették a békesség áldásait, Faber és Küechl; kérdés azonban, hogy így fejlődnek-e a dolgok, ha továbbra is életben maradnak.

Bösingernek átmenetileg le kellett mondania az annyira kívánt polgármesteri tisztség eléréséről, más baj azonban nem érte. Pedig, ha végiggondoljuk az általa vitt szerepet, meg kell állapítani, hogy nem mindennapi eseményeket idézett elő magatartásával. Pártjára vont a város polgárait, velük együtt szembeszállt közvetlen felettes hatóságával és szövetségre lépett a katonasággal. Ilymódon két hónapig eredményesen harcolt az adminisztráció ellen. Hite és meggyőződése szerint városa javát szolgálta, azonban a fennálló renden súlyos sérelmet követett el. Jellemző az akkori rend gyöngeségére, hogy mindezt büntetlenül megúszhatta.

A békekötés után önérzetesen ülhett le ellenfelei közé a tanács asztalához, mert elveiből nem adott fel semmit. Tudatában volt annak, hogy pártfogói továbbra is mellette állnak és tudta' azt is, hogy jobban tartanak a mellette álló polgárságtól, semmint egykönnyen mellőzni merjék a jövőben. Már június 21-én, mikor a Pozsonyba előkészített országgyűlésre kellett követeket kiszemelni, rá és az új szindikusra, Maylin Ulrik Benedekre esett a választás.⁹²⁾ 1695-ben újra őt választották polgármesterré, 1696-ban pedig magyar nemességet kapott. Később ismét nagy viharok központjába került személye, ekkor azonban árulójává lett az autonómia ügyének, melynek érdekében a munka oroszlánrészét ő végezte el, egykori ellenfele, Sauttermaister pedig az autonómia eszméjében diadalmaskodott felette.

A város ügyeit egyelőre az adminisztráció 1694 május 18-án kelt rendelete szabályozta, mely erősen magán viselte a lezajlott események hatását és tételes intézkedésekkel akarta megelőzni hasonló események kirobbanását. Kimondta az adminisztráció, hogy a városhatóság neki köteles engedelmeskedni, mint elsőfokú felettes hatóságának és nem fordulhat a katonai hatósághoz. Betiltotta a titkos összejöveteleket; meghagyta, hogy éljenek egyetértésben és engedelmeskedjenek az udvari kamara rendeletével kinevezett polgármesternek. A városi ügyvitel pontosabb vezetése érdekében több új állás szervezését rendelte el. Az eddigi kamarás főkamaras lett, melléje pedig alkamarást állítottak. Kiegészítették a tanácsot négy új taggal, alkalmaztak hat fertálmestert, a gyakori tüzesetek megelőzése érdekében pedig négy éjjeli őrt. Újra a tanács lelkére kötötte az adminisztráció a város bevételeiről és kiadásairól való pontos elszámolást és pedig az adminisztráció színe előtt. Intézkedett a várost terhelő adóknak a polgárok közt való arányos kivetése tekintetében is.⁹³⁾

A tanács is okult a történetekből. Mikor az új szindikusz számára eskümintát szerkesztettek, természetesen figyelemmel voltak az adminisztráció május 18-i rendeletében foglaltakra. E mellett azonban tekintetbe vették a város érdekeit és az eskümintába beiktatták azt, hogy a szindikusz a tanács körében történt dolgokat teljesen titokban kell, hogy tartsa,

amennyiben pedig viszály törne ki a polgárok között, nem vesz benne részt, hanem tüstént jelentést tesz róla.⁹⁴⁾

Amikor végül a további fejlődés eshetőségei szempontjából kísérjük meg a mérleg felállítását, meg kell állapítanunk, hogy a bajok gyökeréig hatoló megoldásra nem tudtak találni. Az új telepeseket nyugtalanító kérdéseket nem oldották meg végleg. A közterhek továbbra is nagyok maradtak, sőt idővel még jobban súlyosbodtak. Az adminisztráció és város ezután sem tudott megférti és a tanács nehezen viselte el a kameralisták gyámkodását. Érthető, hogy a lelkek nyugalma nem állott helyre és az autonómista gondolat csorbítatlanul élt tovább. A kameralisták ezután sem akartak engedni ebben a kérdésben, ami az ellentétet egyre jobban kiélezte.

Változatlan maradt a császári katonaság szerepe is. Egyelőre nem sikerült Frankhenberg terve és le kellett mondania az adminisztráció javára a polgárok feletti hatalomról. Utódja, báró Pfeffershouen tábornok azonban magáévá tette a régóta élő gondolatot és a mellett, hogy a lakoságnak sok panaszra adott okot, készen állott, hogy alkalomadtán felhasználja elégedetlenségüket.

Legnagyobb baj az volt, hogy Kurz hiába akart az adminisztráció körében végérvényesen rendet teremteni. Törekvései során elért átmeneti sikereket, a régi nehézségek azonban állandóan felütötték fejüket, mert embereit nem tudta átalakítani. A túlkapásokra, szabálytalanságokra hajlamos kameralisták csak arra gondoltak, hogy hatalmukat fenn-tartsák és anyagi jólétüket biztosítsák. Hogyan várhatták ezekután az egyszerű polgároktól, hogy lelkesedjenek azokért az eszmékért, amelyek érdekében idetelepítették őket. Egyelőre kibírta még az ilyen megrázkódtatásokat az új rendszer, amint azonban rendkívüli idők következtek, össze kellett omlania.

Kovács Lajos

JEGYZETEK.

¹⁾ Werlein 1688 jan. 30-án, illetőleg 1687 jún. 2-án kelt jelentései a bécsi kamarának (Országos Levéltár [O. L.], Cameral Administration zu Ofen [Cam. Adm. zu Ofen], Expeditiones [Exp.] 1688 jan. 30. és 1687 jún. 2.).

²⁾ Ld. Gárdonyi Albert: Buda közigazgatási és közgazdasági viszonyai a XVII. század végén (Századok, 1916. évf.), Hatósági tevékenység és Jövedelmi források c. fejezeteket (487—502. ll.), továbbá Kovács Lajos: Buda főváros pénzügyei a Rákóczi szabadságharc idején (Domanovszky emlékkönyv, Budapest 1937., 370—371. l.).

³⁾ Pécsre vonatkozólag ugyanerre az eredményre jut Babits András (A kamarai igazgatás Pécs városában 1696—1703. Pécs 1937.).

⁴⁾ Heeresarchiv (azelőtt Kriegsarchiv) Wien, Hofkriegsrat Prot. Reg. 1687 apr. 82. sz.

⁵⁾ Ld pl. O. L., Cam. Adm. zu Ofen, Hofbefehle [Hofb.] 1690 ápr. 10. sz., 1691 okt. 1. sz. stb.

⁶⁾ U. o. 1686 szept. 10. V. ö. Bánrévy György: Az első hivatalos intézkedések a visszafoglalt Budán 1686-ban (Tanulmányok Budapest multjából V., Budapest 1936. 245. l.).

⁷⁾ Hofkammerarchiv Wien [HKA], Hungarn [Hung.] 1686 nov. 5.

⁸⁾ Heeresarchiv Wien, Hofkriegsrat Prot. Reg. 1687 máj. 40. és 64. sz.

⁹⁾ Werlein jelentése a bécsi kamarának (O. L., Cam. Adm. zu Ofen, Exp. 1687 szept. 27.).

¹⁰⁾ Buda és Pest országgyűlési követeinek kérvénye (u. o.: Hofb. 1687 dec. 15.).

¹¹⁾ Ez az elgondolás az adminisztrációnak a neoacquistica sz. kir. városok kiváltságai ügyében folytatott 1704—1705. évi levelezésében nyilatkozik meg a legvilágosabban.

¹²⁾ Rendkívül jellemző szavakat használ a kamarai uralom megítélése szempontjából Hochkoffler magyar kancelláriai jegyzőnek 1704 jún. 28-án Buda tanácsához intézett levele: Diese Resolution — ist in genere vor alle Landständt trefflich und vorträglich in Zustellung der Freyheiten, in specie aber nutzlich denen in dem neoacquistischen Fegfeier (in welchen sich zimbllich und lang die Administrations Officir zum Verterben der Burgerschafft das Feuer geschieht, auch meisterlich zu schieren wusten) nothleydenden 4 Stätten, in dem sye sich hierinfahls von allen oneribus gravaminibusve gar gelegensamb sich entschitten können, anbey auch auf einmahl der so lang höchst sträflich cameralisch gespunnene Silberfaden untern Praetext eines Befelchs des allergnädigsten Herrens und Landtfürstes abgeschnitten und verkürtzt werden kan (Székesfővárosi Levéltár [Szföv. L.], Correspondentiae agentiales).

¹³⁾ Ld pl. a budai tanácsnak a bécsi kamarához 1693 dec. 19-én intézett kérvényét (u. o.: Acta administrationis cameralis [Acta adm. cam.]).

¹⁴⁾ Az adminisztráció leirata a budai tanácsához a polgármesterválasztás ügyében (O. L., Cam. Adm. zu Ofen, Exp. 1688 nov. 27. és Hofb. 1691 szept. 1. sz.).

¹⁵⁾ U. o.: Hofb. 1691 szept. 1. sz.

¹⁶⁾ Ezeket az adatokat Bösinger nemesi levelének fogalmazványa tartotta fenn (O. L., Kancelláriai levéltár, Conceptus expeditionum 1696 máj. 80. sz.). V. ö. Sztankai István: A gyógyszerészetre és a budapesti gyógyszerházakra vonatkozó adatok. Budapest 1935., 259—260. ll.

¹⁷⁾ HKA, Hung. 1686 dec. 18—19.

¹⁸⁾ Az 1687. évi országgyűlés költségeinek elszámolása: Bösinger nyugtája a felvett napidíjakról (Szföv. L., Budai pénztári számadások I. doboz).

¹⁹⁾ Ld a 16. jegyzetet.

²⁰⁾ Ingtalanairól a székesfőváros levéltárában őrzött telekkönyvek nyujtanak felvilágosítást.

²¹⁾ ——— was bishero solchen Privilegien zuwider per abusum introducirt worden, widerumben abgestelt und aufgehebt ——— werden möge (O. L., Cam. Adm. zu Ofen, Hofb. 1693 aug. 19. sz.).

²²⁾ Szföv. L., Miscellanea nova [Misc. n.] 49. fasc., 1693 márc. 24.

²³⁾ O. L., Cam. Adm. zu Ofen, Hofb. 1694 márc. 20. sz.; Szföv. L., Misc. n. 49. fasc., 1693 ápr. 28.

²⁴⁾ ——— da er auf all sein eifriges Urgieren Geltsmidlen nicht erlangen können, ist sowohl er, als auch sogar sein Weib mit unterschiedlichen Convitien herausgebrochen, ja mir auch mit gotteslästrichen Fluechen ins Gesicht geschworen, all sein Haab undt Guet daran zu sezen, an gewüessen hohen Orthen dieses an mir zu rechnen ——— (O. L., Cam. Adm. zu Ofen, Hofb. 1694 márc. 20. sz.).

²⁵⁾ U. o.: 1693 aug. 19. sz.; Exp. 1693 szept. 79. sz.

²⁶⁾ U. o.: Exp. 1693 szept. 79. sz.

²⁷⁾ Az adminisztráció 1694 jan. 9-én kelt jelentése a bécsi kamarához (u. o.: 1694 jan. 73. sz., továbbá a Hofb. 1694 ápr. 16. sz. mellékletei közt egyszerű másolatban.).

²⁸⁾ U. o.: szintén egyszerű másolatban.

²⁹⁾ U. o.: az adminisztráció 1693 dec. 29-én kelt rendelete szintén egyszerű másolatban.

³⁰⁾ Ld a 29. jegyzetet.

³¹⁾ Zumahlen nun aber observieret wordten, dass jedwederer Burgermaister seine Rechnungen dem Magistrat übergeben ———, als löbet man annoch der zuversichtlichen Hoffnung, eine löbliche Administration werde es dem alten Stylo gemes darbey beruehen lassen, worüber sodan die Resignation des Burgermaisterambts auch unverzüglich erfolgen solle (Szföv. L., Acta adm. cam. 1693 dec. 30.; ld még O. L., Cam. Adm. zu Ofen, Hofb. 1694 ápr. 16. sz. mellékletei közt.).

³²⁾ Ld errevonatkozólag Kovács Lajos: Telekkönyvi rendtartás Budán a kamarai adminisztráció idejében. Szentpétery emlékkönyv, Budapest 1938., 214—215. l.

³³⁾ O. L., Cam. Adm. zu Ofen, Exp. 1694 jan. 25. sz.

³⁴⁾ U. o.: Hofb. 1694 ápr. 16. sz. mellékletei közt egyszerű másolatban.

³⁵⁾ U. o.: szintén egyszerű másolatban.

³⁶⁾ U. o.: az adminisztráció 1694 jan. 9-én kelt jelentése a bécsi kamarához.

³⁷⁾ Szföv. L., Acta adm. cam. 1694 jan. 5.; ld még O. L., Cam. Adm. zu Ofen, Hofb. 1694 ápr. 16. sz. mellékletei közt egyszerű másolatban. V. ö. Gárdonyi id. m. 483—484. l.

³⁸⁾ Az adminisztráció 1694 jan. 9. jelentése a bécsi kamarához (O. L., Cam. Adm. zu Ofen, Hofb. 1694 ápr. 16. sz. mellékletei közt).

³⁹⁾ Szföv. L., Correspondentiae magistratuales antiquae [Corr. mag. ant.] 1694 jan. 8. V. ö. Gárdonyi id. m. 484. l.

⁴⁰⁾ O. L., Cam. Adm. zu Ofen, Exp. 1694 jan. 73. sz.; ld még Szföv. L., Acta adm. cam. 1694 jan. 9. és egyszerű másolatban O. L., Cam. Adm. zu Ofen, Hofb. 1694 ápr. 16. sz. alatt.

⁴¹⁾ Ld a 40. jegyzetet. V. ö. Gárdonyi id. m. 484. l.

⁴²⁾ Az adminisztráció 1694 febr. 2-án kelt jelentése a bécsi kamarához (O. L., Cam. Adm. zu Ofen, Exp. 1694 febr. 10. sz.).

⁴³⁾ Ld a 27. jegyzetet.

⁴⁴⁾ Kűechl védekező iratát ld O. L., Cam. Adm. zu Ofen, Hofb. 1694 márc. 20. sz.

⁴⁵⁾ Ld a 42. jegyzetet.

⁴⁶⁾ O. L., Cam. Adm. zu Ofen, Hofb. 1694 ápr. 16. sz. mellékletei közt.

⁴⁷⁾ Az adminisztráció 1694 jan. 21-én kelt leírata a budai tanácshoz (U. o.: Exp. 1694 jan. 55. sz.; Szföv. L., Acta adm. cam. 1694 jan. 21.).

⁴⁸⁾ O. L., Cam. Adm. zu Ofen, Exp. 1694 jan. 72. sz.

⁴⁹⁾ Ld a 42. jegyzetet.

⁵⁰⁾ Ld a 42. jegyzetet.

⁵¹⁾ Ld a 42. jegyzetet.

⁵²⁾ O. L., Cam. Adm. zu Ofen, Exp. 1694 febr. 3. sz.; egyszerű másolata Hofb. 1694 ápr. 16. sz. mellékletei közt.

⁵³⁾ Szföv. L., Corr. mag. ant. 1694 febr. 1.

⁵⁴⁾ O. L., Cam. Adm. zu Ofen, Hofb. 1694 ápr. 16. sz. mellékletei közt egyszerű másolatban.

⁵⁵⁾ U. o.: szintén a mellékletek közt.

⁵⁶⁾ Ungerék február 8-án kelt jelentése az adminisztrációhoz (Szföv. L., Corr. mag. ant. 1694 febr. 8.).

⁵⁷⁾ O. L., Cam. Adm. zu Ofen, Hofb. 1694 ápr. 16. sz. mellékletei közt.

⁵⁸⁾ U. o.: 1694 márc. 20. sz.

⁵⁹⁾ Ich muess bekhenen, dass es ein Elent ist nunmehr bey dem Cardinal etwas zu sollicitieren, er weis bisweilen nicht, wo ihme der Kopf stehet und were tausentmahl besser fuer uns arme Ofner gewesen, so der Cardinal niemahlens das Praesidentenamtb auf sich genohmen hette, weilen er vorhergehents als Cardinal der Staatt Ofen vielmehr Guets gethan.

⁶⁰⁾ O. L., Cam. Adm. zu Ofen, 1694 márc. 20. sz.

⁶¹⁾ U. o.

⁶²⁾ Holzhammer deggendorfi vámszedő levele Herdegenhez (Szföv. L., Misc. antiqua 135. sz.).

⁶³⁾ Ld a 42. jegyzetet.

⁶⁴⁾ Az adminisztráció 1694 febr. 27-én kelt jelentése a bécsi kamarához (O. L., Cam. Adm. zu Ofen, Hofb. 1694 ápr. 16. sz. mellékletei közt).

⁶⁵⁾ Az adminisztráció 1694 febr. 13-án kelt jelentése a bécsi kamarához. (u. o.)

- ⁶⁶⁾ U. az a jelentés és Ungerék február 13-án kelt jelentése az adminisztrációhoz (u. o.).
- ⁶⁷⁾ Ungerék 1694 febr. 16-án kelt jelentése az adminisztrációhoz (Szföv. L., Acta adm. cam. 1694 febr. 16.) és az adminisztráció ugyanakkor kelt jelentése a bécsi kamarához (O. L., Cam. Adm. zu Ofen, Hofb. 1694 ápr. 16. sz. mellékletei közt egyszerű másolatban).
- ⁶⁸⁾ Ld a 67. jegyzetet, illetőleg az adminisztrációnak a gör. kel. rácokhoz február 16-án intézett parancsára vonatkozólag: O. L., Cam. Adm. zu Ofen, Exp. 1694 febr. 37. sz.
- ⁶⁹⁾ ——— der allhiesige Herr Obrist und Commendant, Baron von Franckhenberg den 20. huius uns beede vor sich berueffen und auf beschehentes Erscheinen ernstlich anbefolchen bey ieizigen Stattsstrittigkeiten sich von Seithen der Administration in causis civilibus, nichts einzumischen, im widrigen Fahl und nicht erzeugten Gehorsam aber er uns beede durch den [!] Brachium militare arrestieren, auf die Hauptwacht sezen und die in Eysen schlagen lassen wolle; worwider wir zwar quam solemmissime protestiert und berührten Herrn Obristen, das man von ihme kein Dependenz, volgliche auch in Ewigkeit keinen Befelch acceptieren werde, in Antwort gemeldet, worauf aber nichts, als die repetierte Betrohung und endlich, da wir nicht zeitlich abgetreten, der Effect erfolgt währe (ld a 64. jegyzetet).
- ⁷⁰⁾ Ld a 64. jegyzetet.
- ⁷¹⁾ Eredeti leirat Buda főváros polgármesteréhez és tanácsához címezve (O. L., Cam. Adm. zu Ofen, Hofb. 1694 ápr. 16. sz. mellékletei közt).
- ⁷²⁾ Az adminisztráció 1694 márc. 4-én kelt jelentése a bécsi kamarához (u. o.).
- ⁷³⁾ U. a., továbbá a tanács 1694 márc. 3-án az adminisztrációhoz, illetőleg Sauttermaisternek a bécsi kamarához intézett jelentése (mindkettő Szföv. L., Acta adm. cam. 1694 márc. 3. jelzet alatt). V. ö. Gárdonyi id. m. 484. l.
- ⁷⁴⁾ Ld a 72., ill. 73. jegyzetet.
- ⁷⁵⁾ A bécsi kamara 1694 márc. 10-én kelt rendelete az adminisztrációhoz (O. L., Cam. Adm. zu Ofen, Hofb. 1694 márc. 7. sz.).
- ⁷⁶⁾ Az adminisztráció 1694 márc. 6-án kelt levele Plasshoz (u. o.: Exp. 1694 márc. 4. sz.).
- ⁷⁷⁾ Szföv. L., Corr. mag. ant. 1694 márc. 13.
- ⁷⁸⁾ O. L., Cam. Adm. zu Ofen, Hofb. 1694 ápr. 16. sz. mellékletei közt.
- ⁷⁹⁾ Szföv. L., Misc. antiqua 135. sz.
- ⁸⁰⁾ Tanusítvány a számadások beadásáról hiteles másolatban (O. L., Cam. Adm. zu Ofen, Hofb. 1694 ápr. 16. sz. mellékletei közt).
- ⁸¹⁾ Unger kérvénye eredetiben (O. L., Cam. Adm. zu Ofen, Hofb. 1694 ápr. 16. sz.).
- ⁸²⁾ Az 1694 ápr. 21-én kelt nyilatkozat u. o. hiteles másolatban.
- ⁸³⁾ Paukhenhaider János polgár beadványa a budai tanácshoz (O. L., Cam. Adm. zu Ofen, Memorialen und Anbringen B. 30.).
- ⁸⁴⁾ U. o.: Exp. 1694 ápr. 29. sz.
- ⁸⁵⁾ U. o. 1694 ápr. 46. sz.
- ⁸⁶⁾ A székesfővárosi levéltárban őrzött eredeti számadáskönyvön levő kamarai iktatás tanúsága szerint.
- ⁸⁷⁾ A Nagyboldogasszonyról nevezett budavári plébánia halálzási anyakönyvének tanúsága szerint 1694 ápr. 30-án temették el.
- ⁸⁸⁾ A határozattal hátírt kérvény eredetijét ld O. L., Cam. Adm. zu Ofen, Hofb. 1694 ápr. 16. sz. mellékletei közt.
- ⁸⁹⁾ Budai tanácsülési jegyzőkönyvek a székesfővárosi levéltárban.
- ⁹⁰⁾ Az adminisztráció 1694 máj. 18-án kelt rendelete a budai tanácshoz (O. L., Cam. Adm. zu Ofen, Exp. 1694 máj. 64. sz.).
- ⁹¹⁾ Ld a 90. jegyzetet.
- ⁹²⁾ Szföv. L., Corr. mag. ant. 1694 jún. 21.
- ⁹³⁾ Ld a 90. jegyzetet. V. ö. még Gárdonyi id. m. 484. l.
- ⁹⁴⁾ Ld a 89. jegyzetet.